

Archeologienota Gentbrugge Hélène Maréchalhof

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Kris VAN QUAETHEM

29-9-2017

Plaats en datum: Zelzate, 29/09/2017

© Acke & Bracke bvba, Leegstraat 170, 9060 Zelzate. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1.	INLEIDING	4
1.1.	WETTELIJK KADER	4
1.2.	ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1.	VRAAGSTELLING	4
1.2.2.	RANDVOORWAARDEN	4
1.3.	WERKWIJZE EN STRATEGIE	5
1.3.1.	MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	5
1.3.2.	ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.3.3.	ADVIES SPECIALISTEN	6
1.3.4.	WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	6
1.3.5.	SELECTIE BRONNEN	6
2.	BUREAUONDERZOEK	7
2.1.	HUIDIGE TOESTAND	7
2.2.	GEPLANDE WERKEN	8
2.3.	LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	9
2.3.1.	TOPOGRAFISCHE SITUERING	9
2.3.2.	LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	11
2.3.3.	BODEMKUNDIGE SITUERING	13
2.3.4.	GEOLOGISCHE SITUERING	14
2.4.	HISTORISCHE SITUERING	17
2.5.	ARCHEOLOGISCHE SITUERING	24
3.	SYNTHESE	26
3.1.	ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON	26
3.2.	AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK	26
3.3.	BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	27
4.	SAMENVATTING	29
5.	BIBLIOGRAFIE	31
6.	BIJLAGES	32

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning te Gentbrugge Hélène Maréchalhof (prov. Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt en de bodemingreep 1000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaard gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied en van de directe omgeving werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.¹ Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Daarnaast werd contact genomen met de archeologen van Stadsarcheologie Gent aangezien zij op de hoogte zijn van recent archeologisch onderzoek op het grondgebied van Gent en de deelgemeenten, dat nog niet op de CAI vermeld is. Ook stonden zij ook in voor een algemene revisie van deze nota. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt², de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius³, een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.⁴ Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.⁵

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

¹ <https://cai.onroenderfgoed.be/>

² <http://www.geopunt.be/kaart>

³ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁴ <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>

⁵ <http://www.ngi.be/topomapviewer/>

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie werd gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd werden. Daarnaast werd in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en werden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Op basis van deze gegevens samen werd afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Er werd contact genomen met de archeologen van Stadsarcheologie Gent aangezien zij op de hoogte zijn van recent archeologisch onderzoek op het grondgebied van Gent en de deelgemeenten. Ook stonden zij ook in voor een algemene revisie van deze nota.

1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd, gezien de ligging van de site in een landelijke context, niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het terrein bevindt zich ten zuidoosten van de kern van Gentbrugge, net ten noorden van de E17. Het totale plangebied is 6821,21m² groot, het grenst in het oosten aan het Hélène Maréchalhof. Het plangebied bestaat uit enkele beboste percelen, zij het wel met een redelijk open karakter, waartussen een wandelpad van west naar oost loopt.

Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be).

2.2. Geplande werken

De gedetailleerde bouwplannen zijn toegevoegd in bijlage, op figuur 2 is een overzicht te zien. De werken beperken zich tot het noordelijke deel van het plangebied. Centraal op het noordelijke deel wordt een gebouw opgetrokken, dat volledig onderkelderd wordt. Ten noorden daarvan (rode arcering op figuur 2) wordt een oppervlakkige verharding in grindgazon voorzien, die het geheel verbindt met het Hélène Maréchalhof. De uitgraving voor deze verharding zal 51cm diep gaan. Om de bouwwerken te realiseren, worden maximaal 6 bomen gerooid (rode kruisjes op figuur 2). De nutsleidingen worden voorzien binnen de footprint van het gebouw; er wordt bijvoorbeeld niet voorzien in een aansluiting op de riolering in het Hélène Maréchalhof. Op de overige delen van het perceel vinden geen bodemverstoringen plaats, het bos wordt zo veel als mogelijk in zijn huidige staat behouden. Het wandelpad zal verlegd worden, maar daar gaat geen bodemingreep mee gepaard: er zal een nieuw pad gesuggereerd worden door het aanbrengen van een tracé bestaande uit schorsbedekking. Op het totale plangebied van bijna 7000m² groot worden er werken voorzien op een oppervlakte van 1385m²: 735m² voor het gebouw en 650m² voor de verharding.

Figuur 2 Overzicht van de geplande bouwwerken (bron: initiatiefnemer).

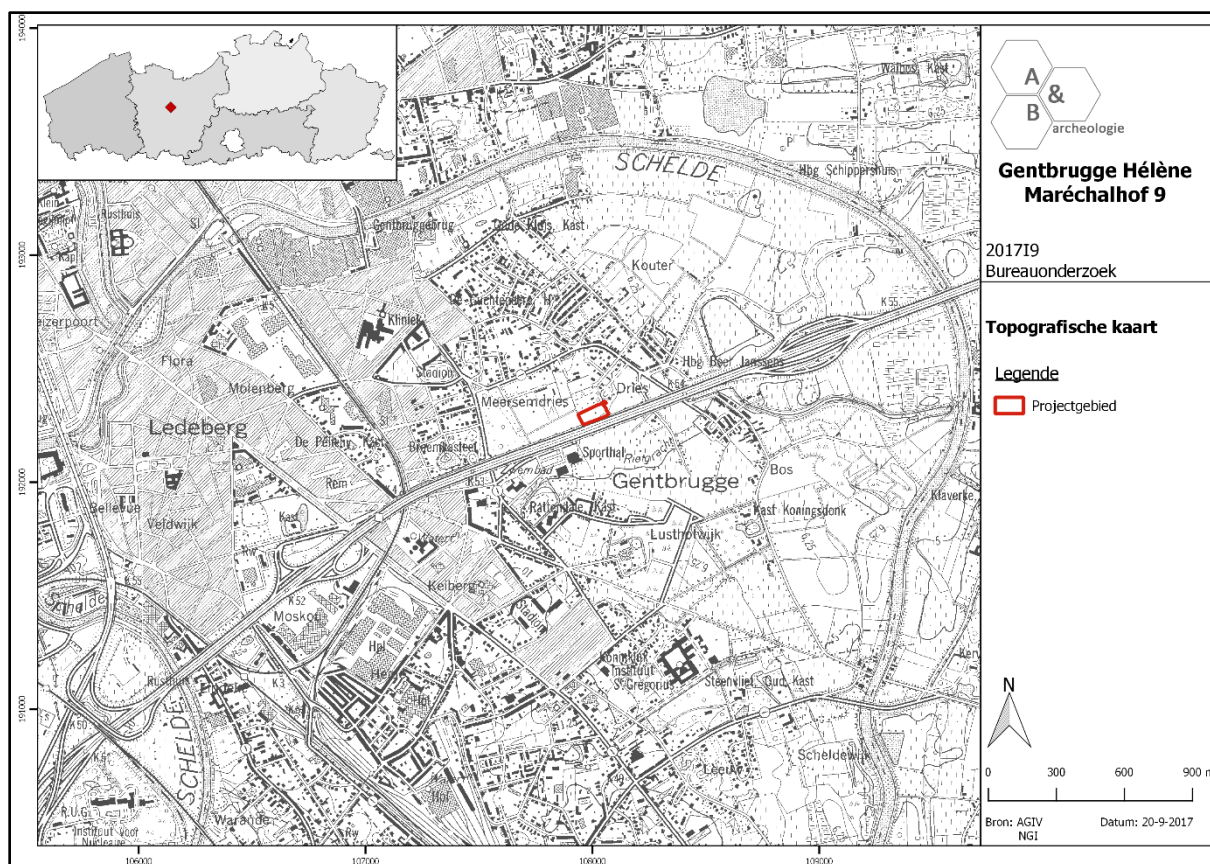
2.3. Landschappelijke ligging

2.3.1. Topografische situering

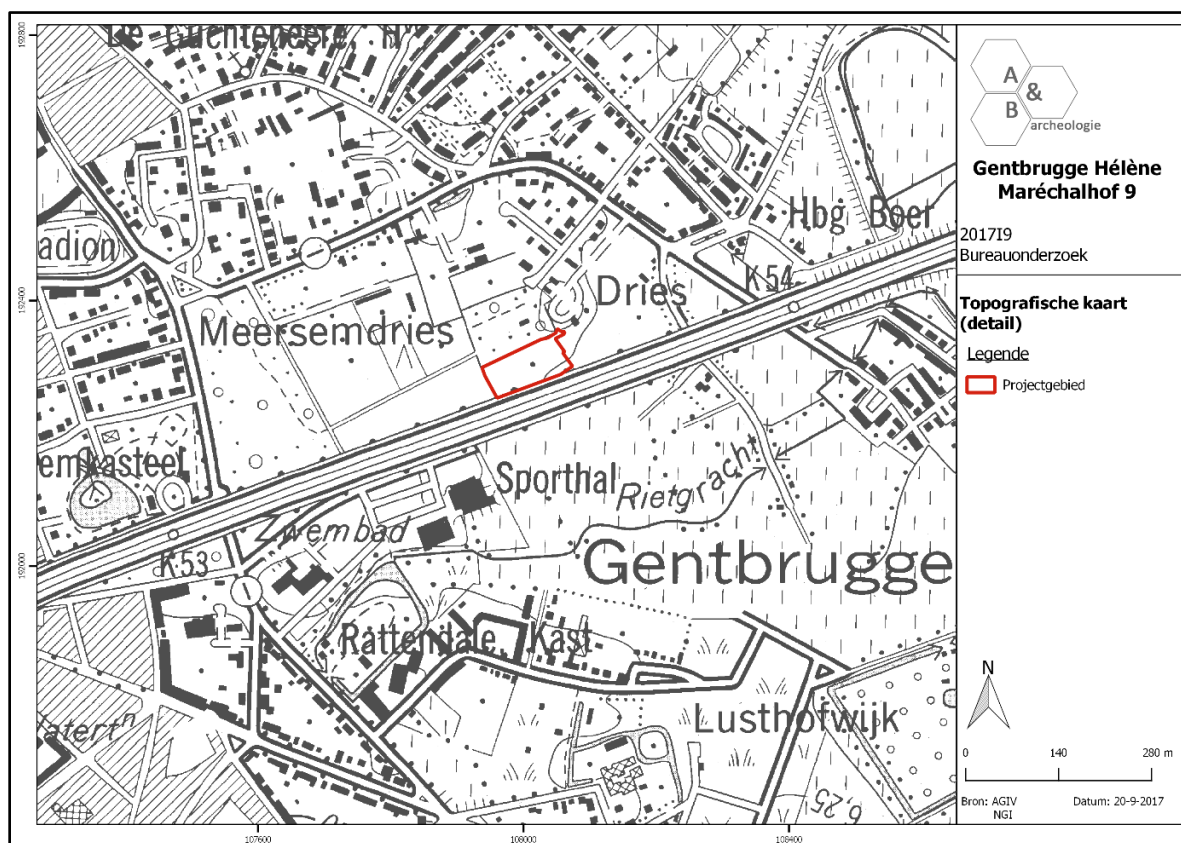
Het projectgebied bevindt zich in Gentbrugge, een deelgemeente van Gent, centraal gelegen in de provincie Oost-Vlaanderen. Gentbrugge bevindt zich ten zuidoosten van de stad en ligt ten zuiden van een brede noordelijke bocht in de Schelde. Deze rivier vormt tevens de grens met Sint-Amandsberg, Destelbergen en Heusden. Daarnaast grenst Gentbrugge ook aan Melle, Merelbeke en Ledeberg. De E17 doorsnijdt de gemeente van oost naar west. Het westelijke deel van de gemeente is dichtbebouwd en is vergroeid met de stad Gent en zijn dichtbevolkte buurgemeenten. Het oostelijke deel, tot aan de Schelde, heeft een open karakter en wordt aangeduid als de Gentbrugse Meersen, een park- en natuurgebied van zo'n 240 hectare.

Het plangebied is gelegen in een groene woonwijk ten zuidoosten van de parochiekerk, nabij de overgang tussen de dichtbebouwde dorpskern en de graslanden van de Gentbrugse Meersen. Het grenst in het zuiden aan de E17, aan de andere zijden zijn kleinere bosjes aanwezig, met daartussen huizen en tuinen. Het plangebied zelf is ook bebost, zij het niet erg dicht.

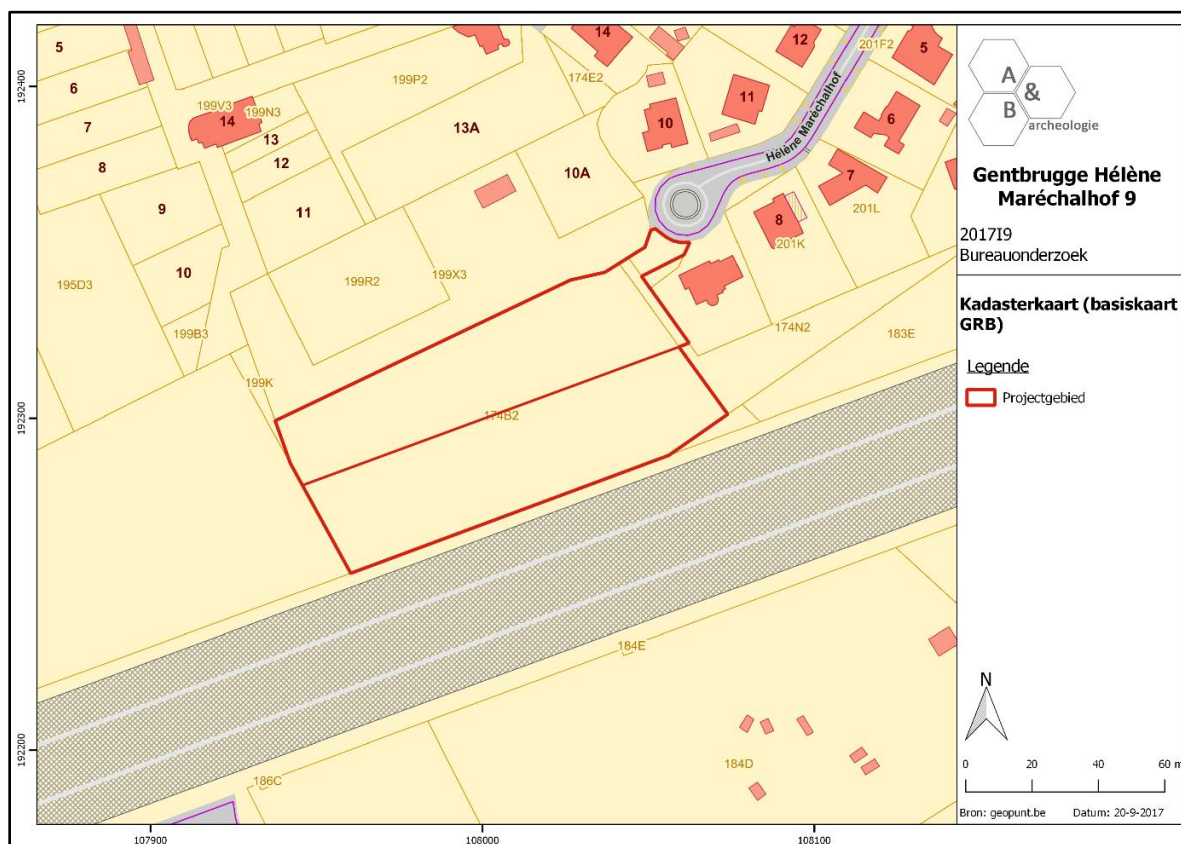
Op de bodemgebruikskaart staat het plangebied aangeduid als 'Loofbos', dit komt overeen met de huidige situatie.

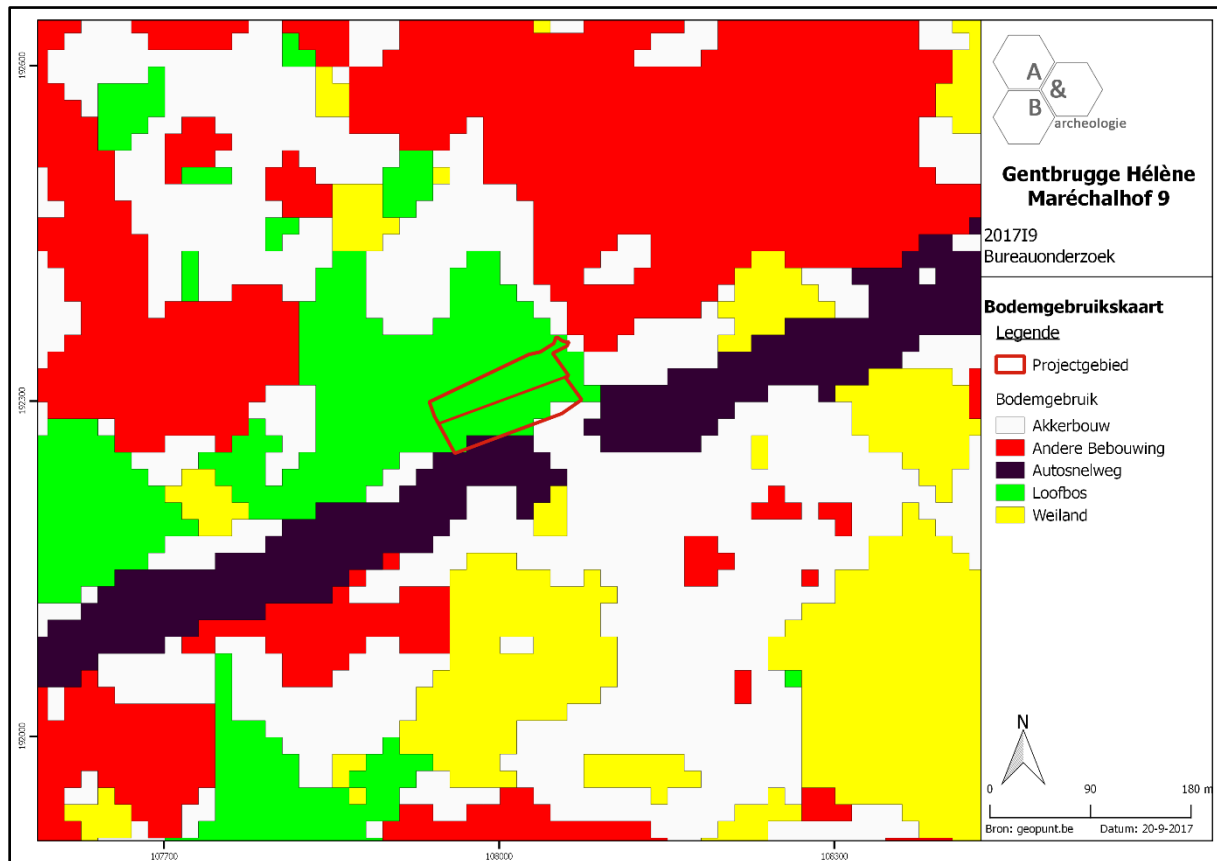
Figuur 3 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 4 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 5 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). De centrale lijn duidt de grens aan tussen het deel dat bebouwd wordt (ten noorden van de lijn) en het deel waar geen werken gebeuren.

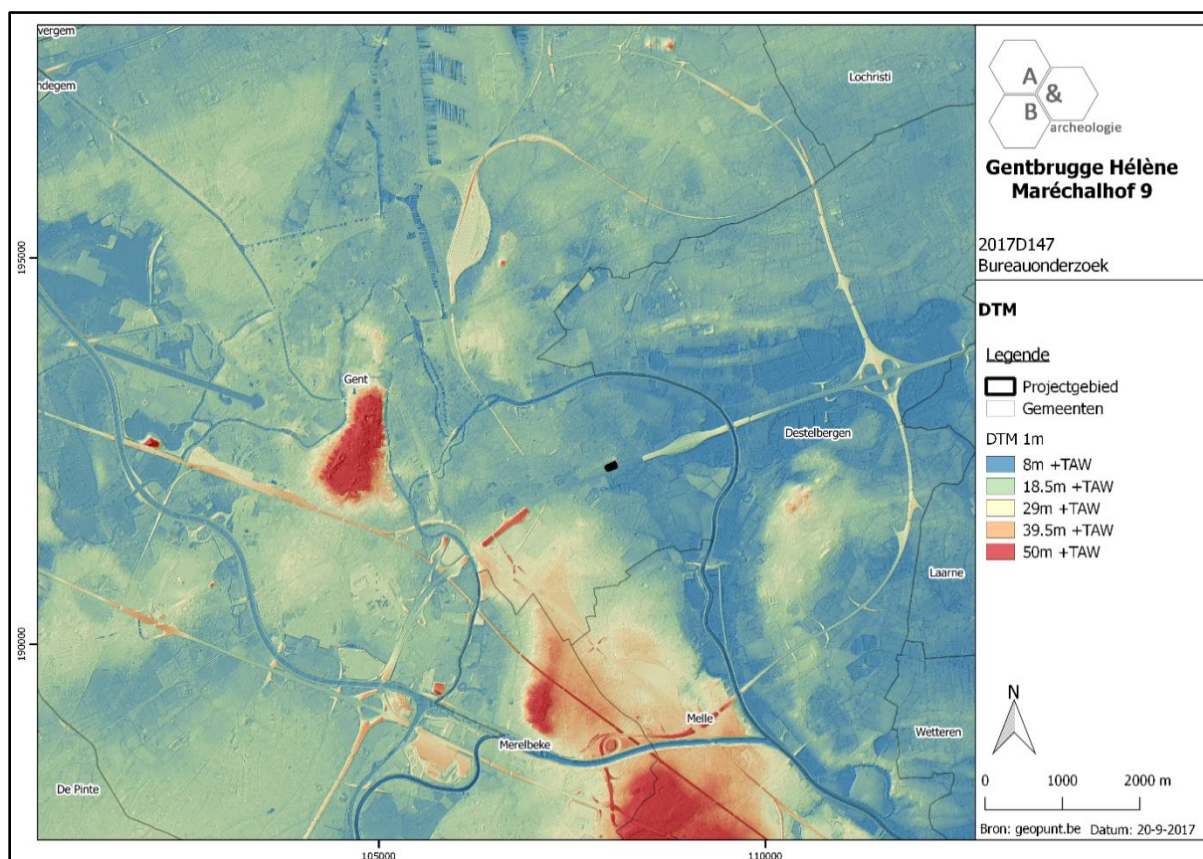
Figuur 6 Zicht op de bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

2.3.2. Landschappelijke situering

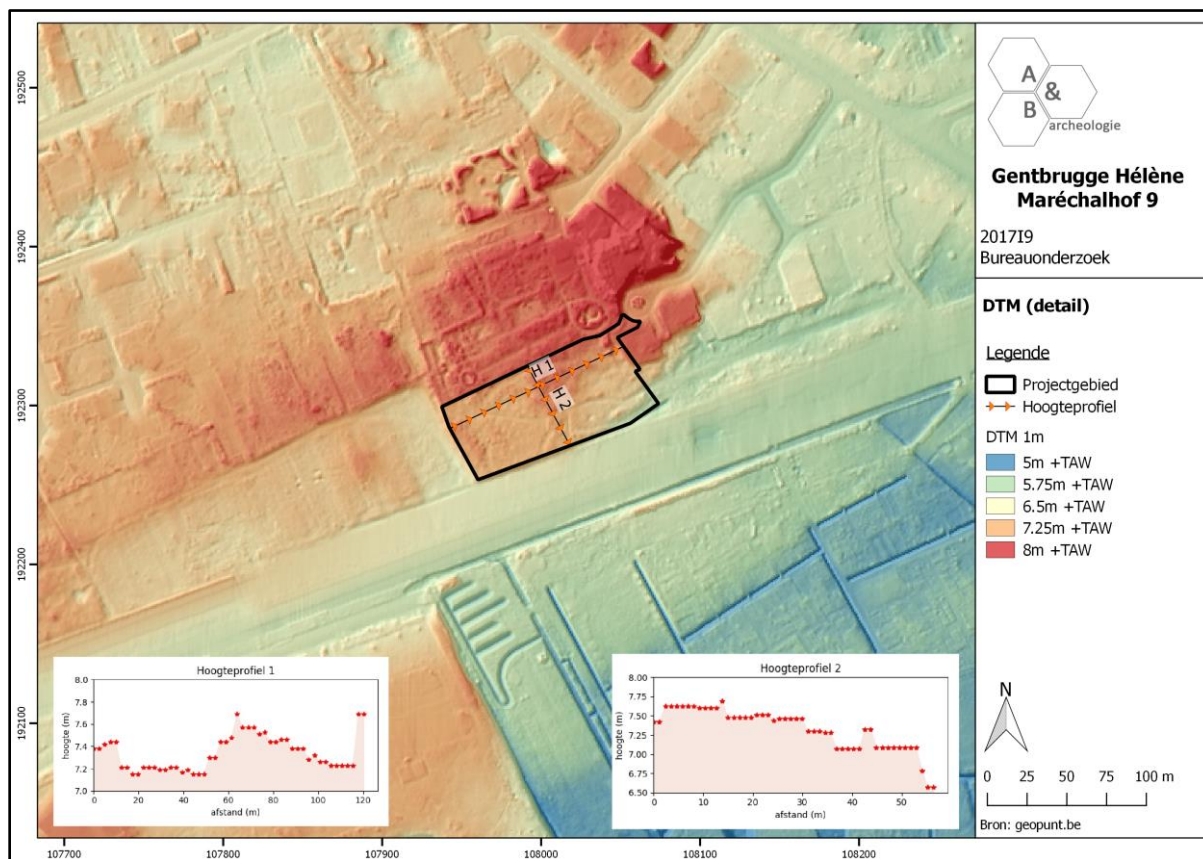
Gentbrugge is op te delen in een overwegend droog en vrij hoog zandgebied (5 tot 15 meter) dat nagenoeg volgebouwd is en het vochtig kleigebied van de alluviale vlakte gevormd door het overstromingsgebied van de Benedenschelde. Van west naar oost wordt de gemeente doorsneden door de Rietgracht, een beek die uitmondt in de Schelde ter hoogte van een in 1870-1874 afgesneden meanderbocht.⁶ Deze Rietgracht bevindt zich zo'n 300 meter ten zuiden van het plangebied. Vooral het zuidwestelijke deel van Gentbrugge is hogergelegen, het plangebied ligt in de lagere noordoostelijke zone. Het digitaal hoogtemodel toont dat het terrein licht afloopt van noord naar zuid (ca. +7,60 tot +7,00m TAW), hoewel de gronden net ten noorden kunstmatig te lijken opgehoogd, waardoor de originele helling waarschijnlijk minder scherp is.

Op de potentiële bodemerosiekaart wordt het plangebied wit ingekleurd, wat aangeeft dat er geen info beschikbaar is. Enkele percelen in de omgeving zijn groen ingekleurd (verwaarloosbare erosiegraad), deze toestand is waarschijnlijk door te trekken naar het plangebied. De potentiële bodemerosiekaart houdt onder andere rekening met de hellingsgraad en lokale topografie van het gebied.

⁶ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Gentbrugge* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121115> (geraadpleegd op 20 september 2017).

Figuur 7 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

Figuur 8 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, meer in detail en met aanduiding van 2 hoogteprofielen (bron: geopunt.be).

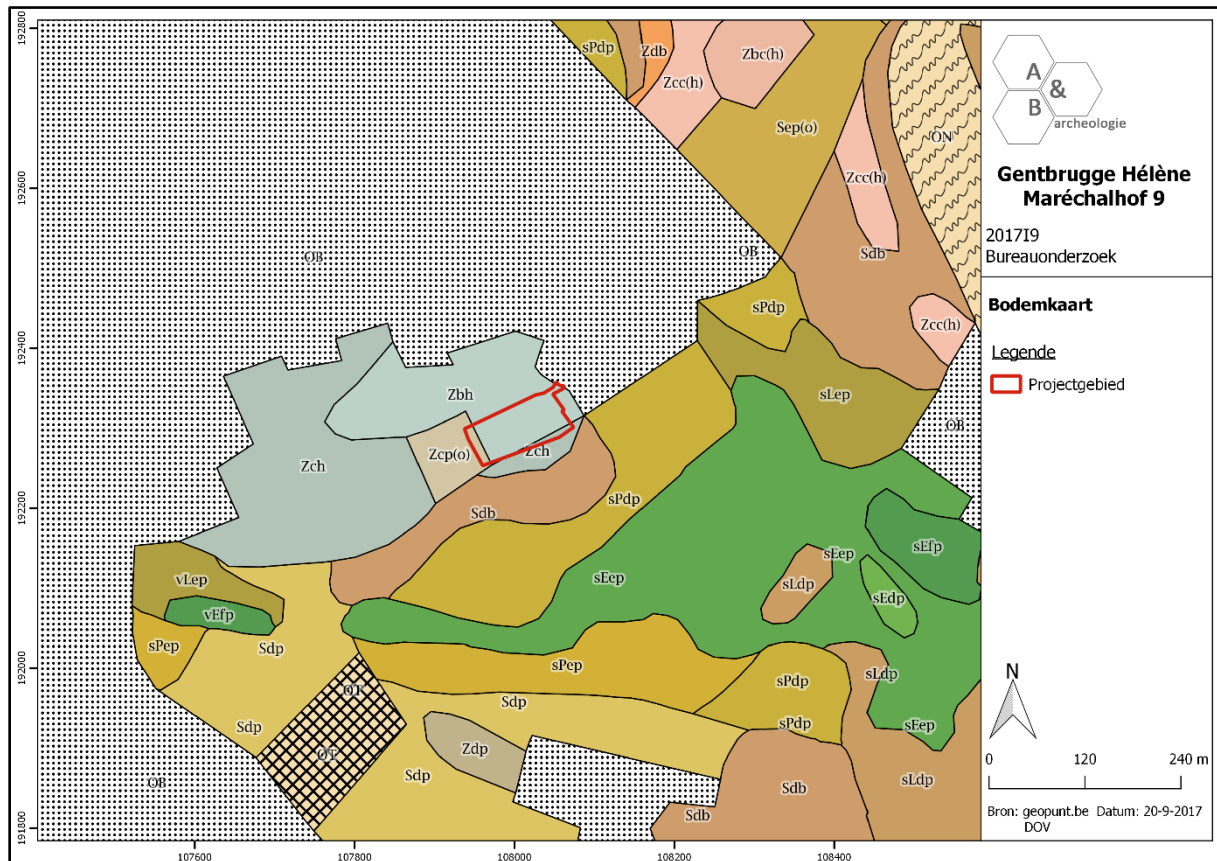

Figuur 9 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).

2.3.3. Bodemkundige situering

Het plangebied is gelegen op de drogere zandgronden die vooral het westelijke deel van Gentbrugge kenmerken. Meer naar het oosten, in de Gentbrugse Meersen en nabij de Schelde, komen nattere zandleem- en kleigronden voor.

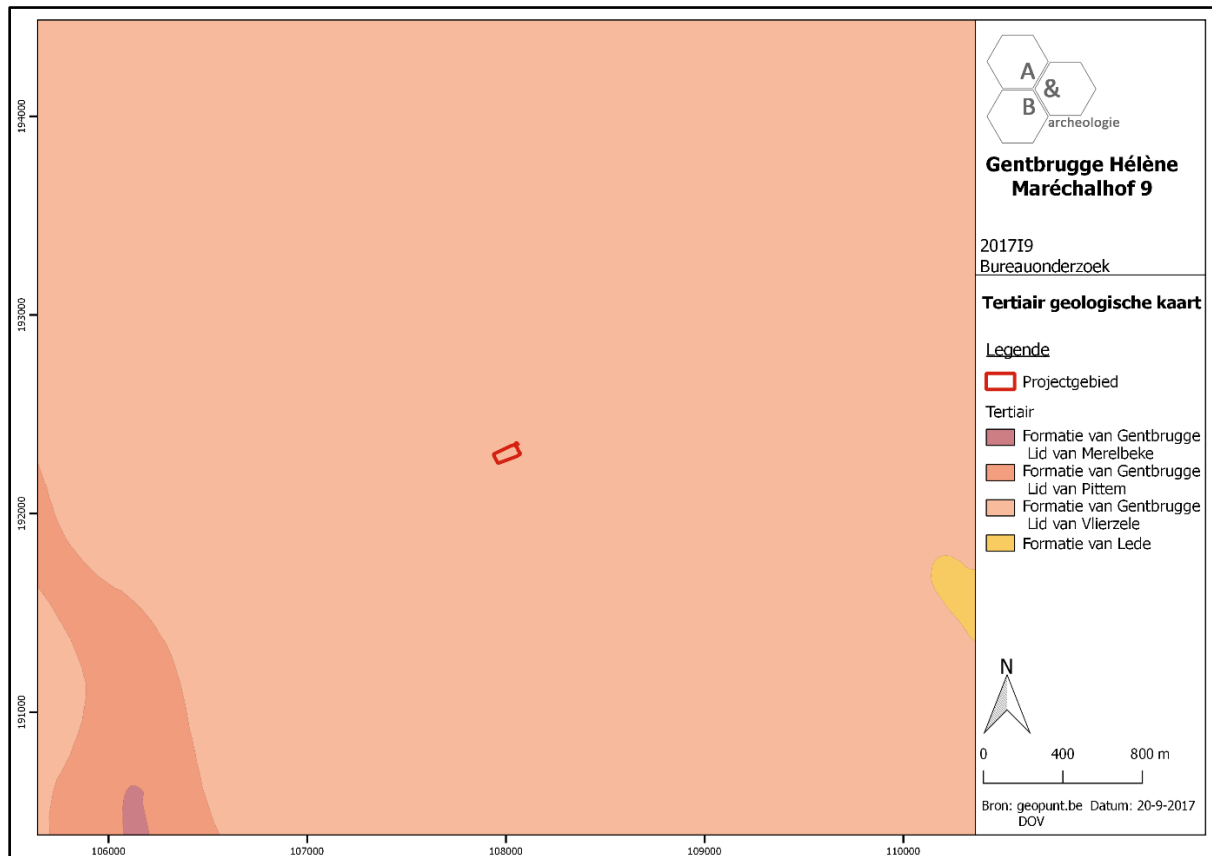
Op de bodemkaart wordt het plangebied gekarteerd als Zbh: droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont. Dit zijn Postpodzolen met donker bruingrijze bouwvoor meestal 30-40cm dik en goed gehomogeniseerd. Onder de bouwvoor komen resten van de Podzol B voor. Tussen 90 en 140cm beginnen roestverschijnselen. In het westen komt een stukje Zcp(o) voor: matig droge zandbodem zonder profiel. Aan de zuidelijke rand is Zch aanwezig: matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont. De donker bruingrijze bovengrond is goed humeus en 30-60cm dik. De Podzol B, 20-30cm dik, is verbrokken in harde concreties. De roestverschijnselen beginnen tussen 60 en 90cm.

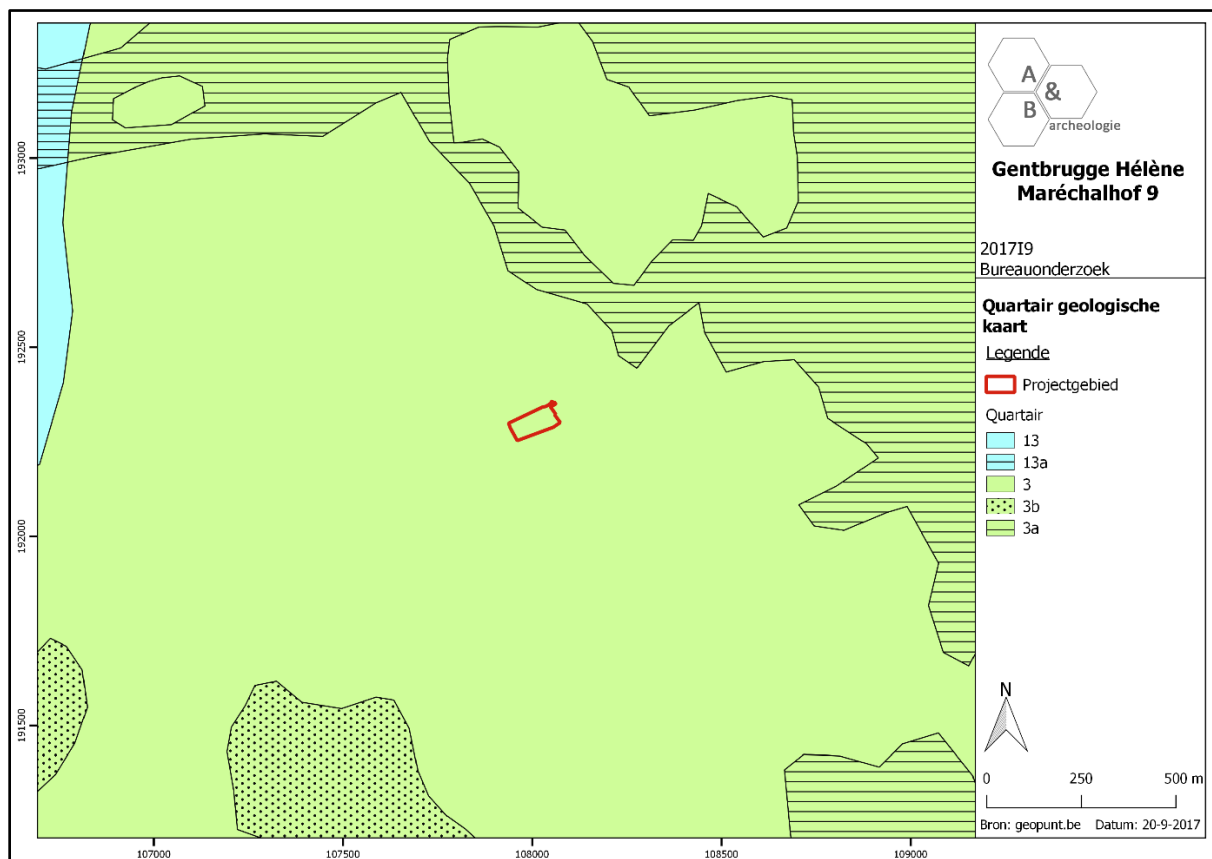
Figuur 10 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

2.3.4. Geologische situering

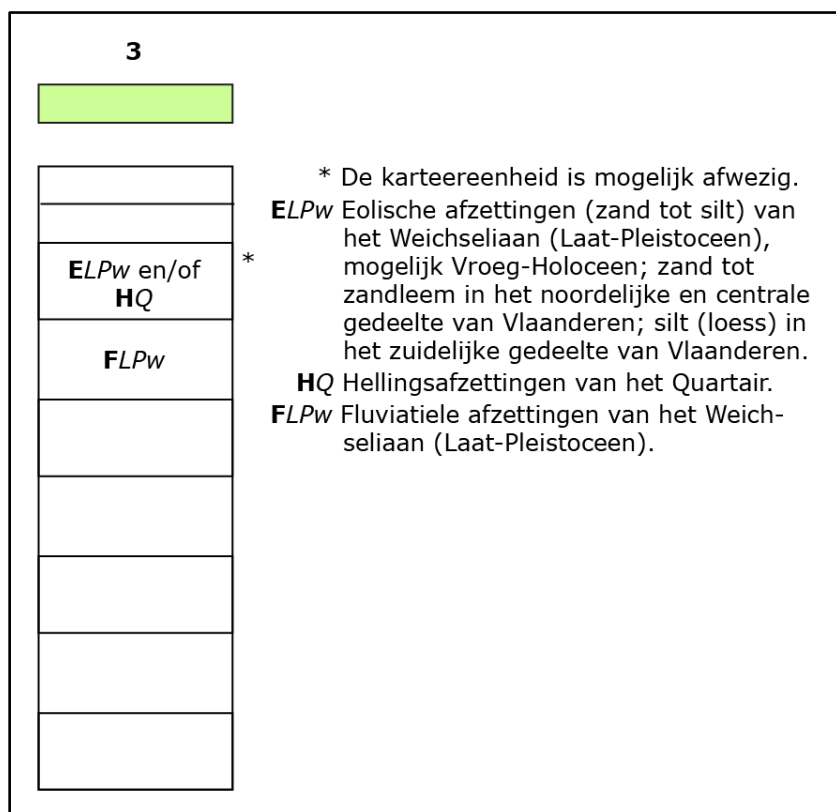
De tertiaire opbouw ter hoogte van het plangebied bestaat uit de Formatie van Gentbrugge, meer bepaald het Lid van Vlierzele. Het betreft groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend, met plaatselijk dunne zandsteenbankjes, glauconiethoudend en glimmerhoudend. De Quartair geologische kaart geeft aan dat het plangebied bestaat uit het type 3, omschreven als volgt: geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (3). De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

Figuur 11 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 12 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 13 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering⁷

De oudst bekende vermelding van de gemeente gaat terug tot 1163. In 1228 werd Gentbrugge, samen met andere heerlijkheden uit het graafschap Aalst, in leen gegeven aan de heer van Rode. Het behoorde tot 1793 tot het Land van Rode, nochtans bezat de ondergeschikte heerlijkheid het Hof van Gentbrugge een eigen baljuw, schepensbank en vierschaar. Tot midden 19de eeuw bleef Gentbrugge een dorp met een arme landbouwersbevolking. De dorpskern ontwikkelde zich op het noordelijk deel van de hogere zandgronden en stond enkel in verbinding met Gent en Ledeberg. Vanouds was het een uitverkoren gebied voor talrijke luthoven van de kleine landadel waarvan sommige teruggaan op oudere kastelen van Gentse patrici  rsfamilies. De meeste waren voorzien van walgrachten en een uitgestrekt kasteelpark. Zij lagen verspreid over de hele gemeente. Gegroepeerde bewoning kwam voor aan de Kerkstraat (oude dorpskom) en aan de Oude Brusselseweg, de oude weg van Gent naar Brussel die in 1704-1708 zijn functie verloor voor de brede en rechte, nieuwe Brusselsesteenweg. Met de vestiging vanaf midden 19de eeuw van industrie (voornamelijk metaal- en textielnijverheid) geconcentreerd aan de Schelde-oever, een tendens die nog bevorderd werd door de aanleg van de ringspoorweg (1872), ontstond gelijktijdig (tweede helft 19de eeuw) de dicht bevolkte Bassijnwijk, een arbeiderswijk tussen oude dorpskern en de Brusselsesteenweg met de Kerkstraat als voornaamste as. In tweede helft van de 19de eeuw, na de aanleg van het Kerkplein, raakte Gentbrugge-centrum volgebouwd. Sindsdien was het noordwestelijk deel der gemeente vergroeid met Gent. Op de schrale hoger gelegen zandgronden in het zuidoosten, de zogenaamde Heide, werd de centrale werkplaats opgericht van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen (N.M.B.S.) in 1881-1884, in de volksmond gekend als het Arsenaal, het rangeerstation van Merelbeke en de werkhuizen van de Maatschappij van het Intercommunaal Vervoer van Gent (M.I.V.G.). Aldus ontwikkelden zich in het laatste kwart van de 19de eeuw twee nieuwe woonwijken met voornamelijk arbeidershuizen, namelijk de wijk Arsenaal en de Veldwijk of Moscou aansluitend bij Ledeberg. Tussen beide wijken lag het exercitieplein, in 1815 oefenplein van de soldaten van Napoleon, begin jaren '70 van de 20ste eeuw grotendeels ingepalmd door de viaduct met opritten van de autosnelweg E17 die de hele gemeente doorsnijdt.

Onder impuls van Louis Van Houtte was Gentbrugge in de tweede helft van de 19de eeuw uitgegroeid tot één van de voornaamste centra van de sierbloementeel in het Gentse. De vele tuinbouwbedrijven bevonden zich verspreid in het centrum van de gemeente en voorts voornamelijk gevestigd aan de Brusselsesteenweg. De vrijgekomen gronden van de bloemisterijen na de Eerste Wereldoorlog, als gevolg van liquidatie of verplaatsing naar goedkopere gronden, werden stelselmatig verkaveld. Zo ontstonden vooral aan het Arsenaal nieuwe woonwijken waaronder enkele villawijken. Sinds de Tweede Wereldoorlog ondergaan de kasteelparken hetzelfde lot, evenals (recenter) een deel der landbouwgronden met uitzondering van de strook gevormd door de Scheldemeersen.

Ook nabij het plangebied liggen diverse kastelen/kasteelparken, de site maakte trouwens vroeger zelf deel uit van een park bij het kasteel Van de Velde, dat net ten noorden van het terrein lag en in 1964 werd gesloopt. Een pomphuis en jachtpaviljoen, daterend van 1882, zijn nog bewaard en

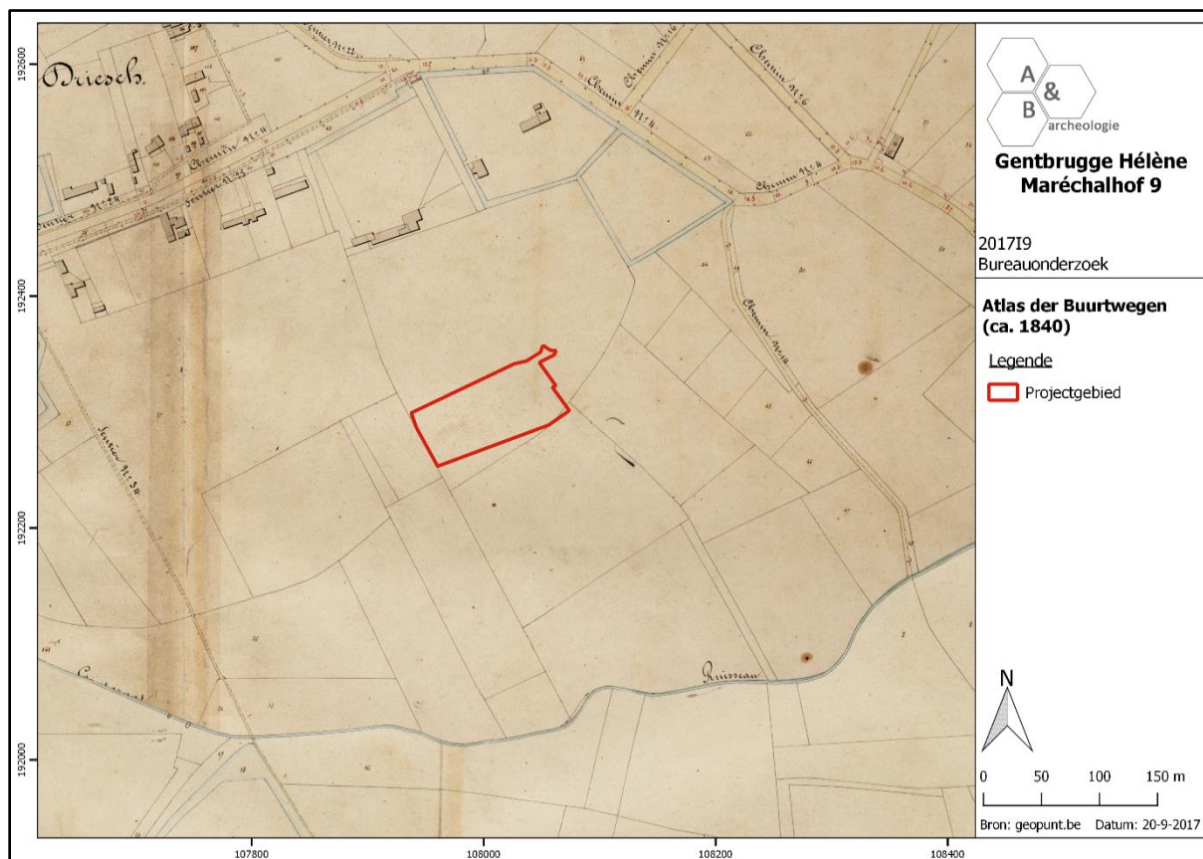
⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Gentbrugge* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121115> (geraadpleegd op 20 september 2017).

Besluitend kan gesteld worden dat het plangebied gelegen is in een omgeving die gekenmerkt wordt door een overvloedige aanwezigheid van postmiddeleeuwse kasteeldomeinen. Eind 18de eeuw was het perceel waarschijnlijk bebost. Het terrein zelf maakt sinds eind 19de eeuw deel uit van de tuin van kasteel Van de Velde, of het op dat moment nog bebost is, is onduidelijk. Zeker is dat er in 1971 (opnieuw) bomen op het terrein staan. Er lijken geen verstoringen te hebben plaatsgevonden op de site. Hoe het plangebied er uit zag voor 1777 is niet geweten.

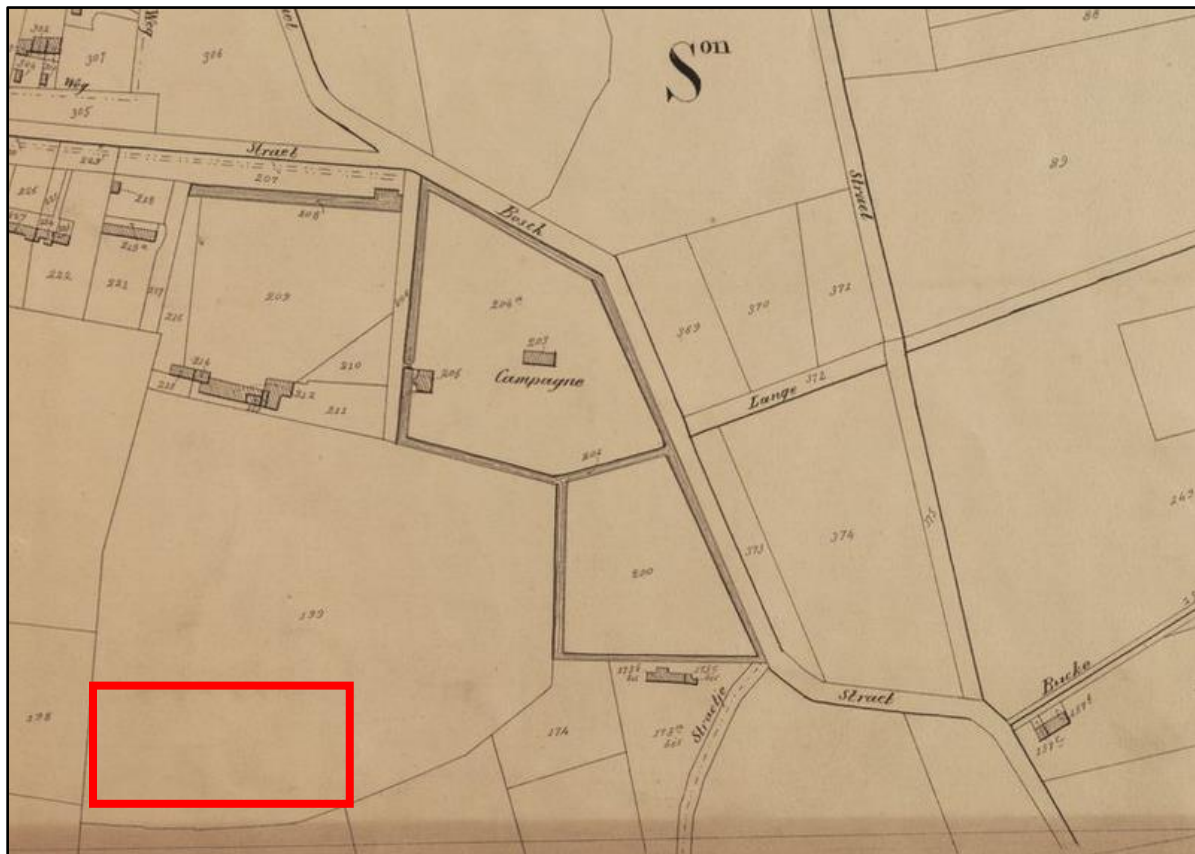
¹² AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Kasteeldomein Vilain* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/26444> (geraadpleegd op 20 september 2017).

Figuur 14 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

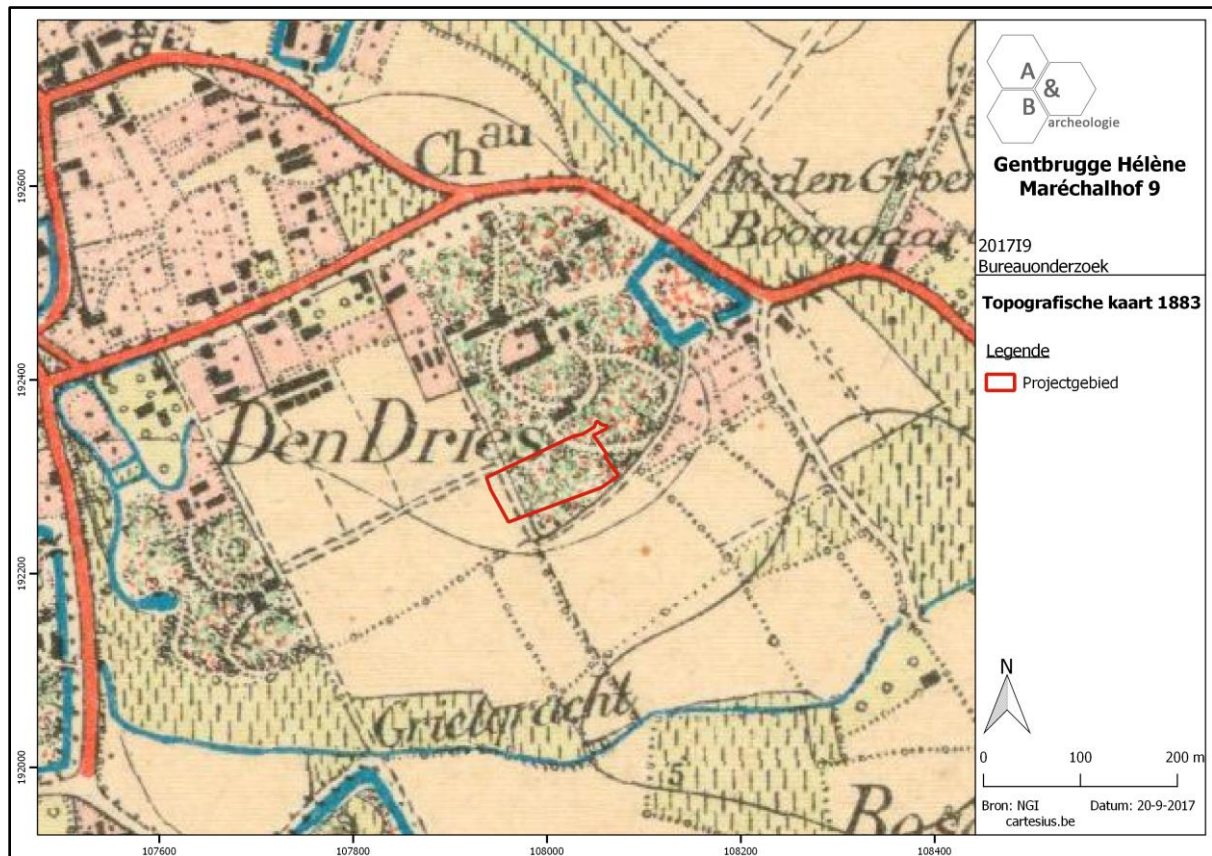
Figuur 15 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).

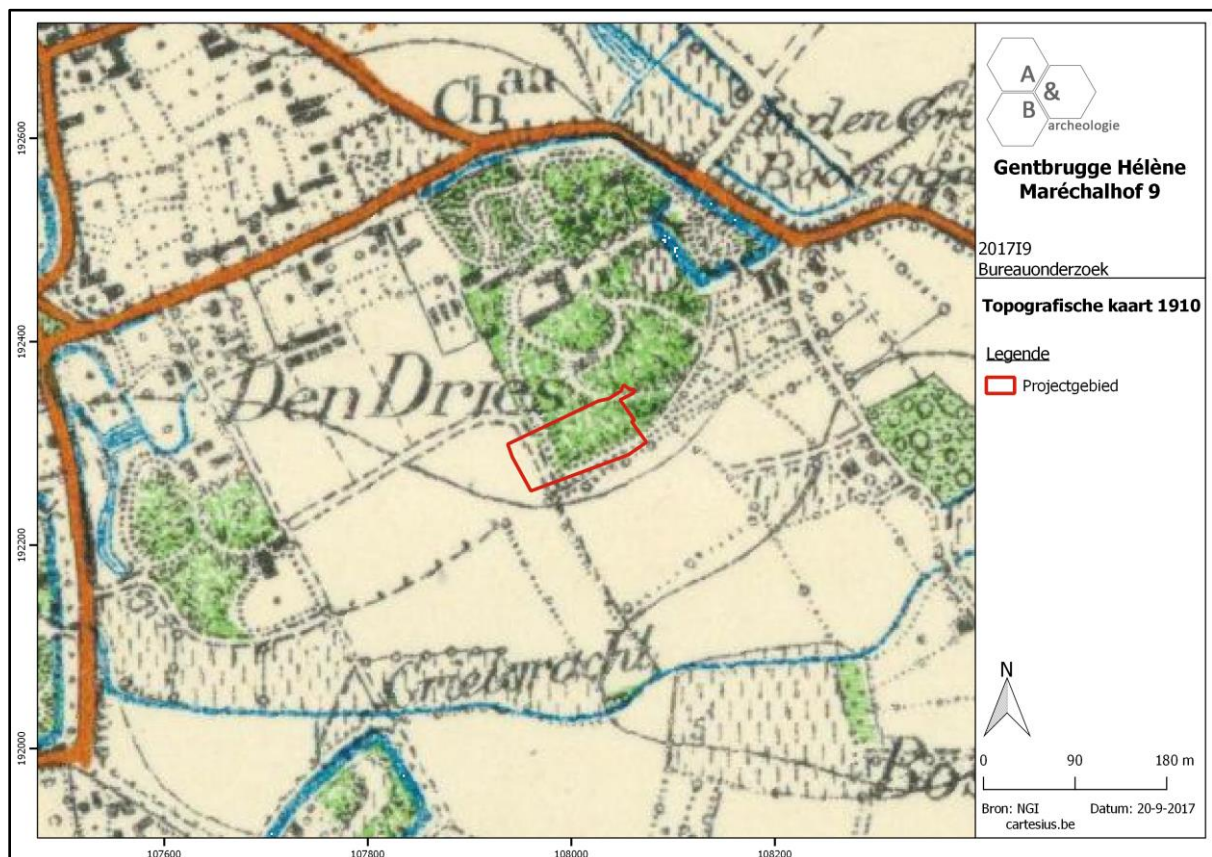
Figuur 16 Uitsnede uit de kaart van Popp met aanduiding van het plangebied (bron: <http://uurl.kbr.be/1038435>).

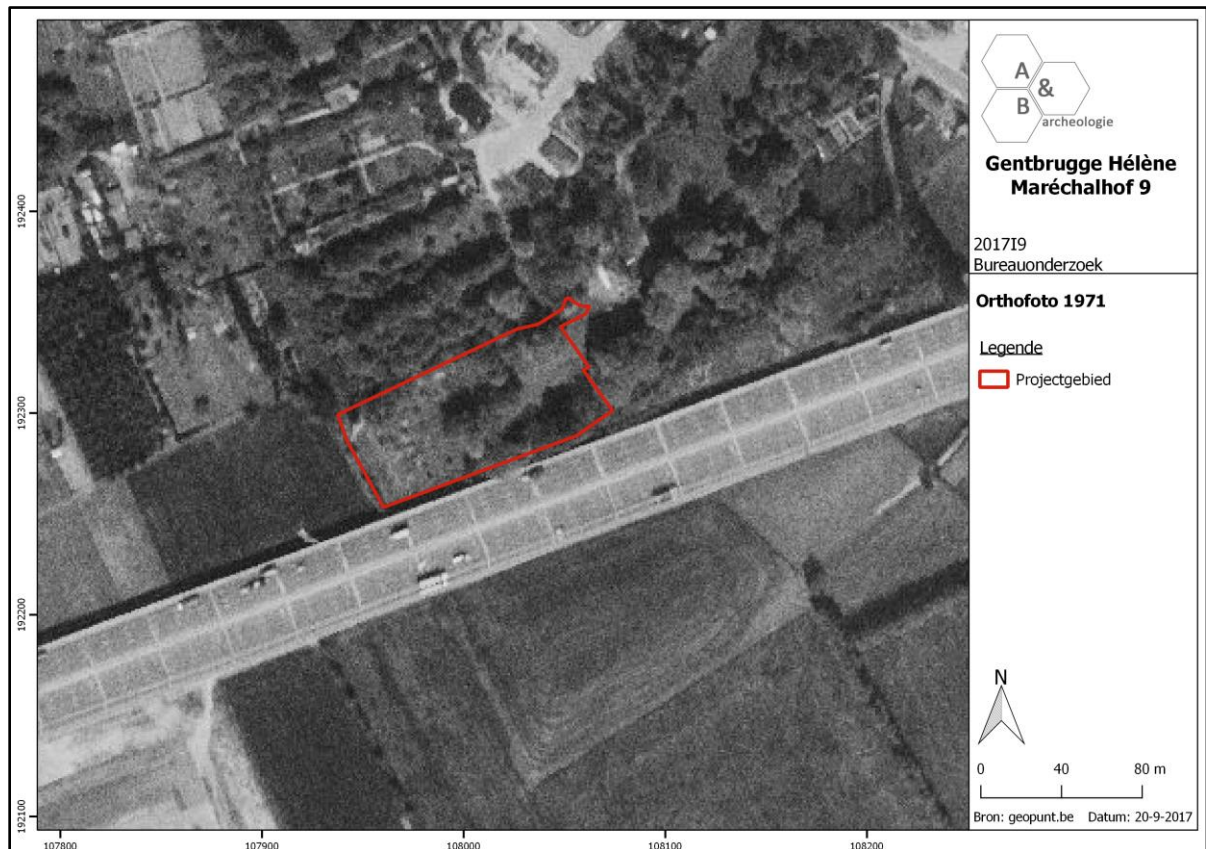
Figuur 17 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).

Figuur 18 Uitsnede uit de topografische kaart van 1883 (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 19 Uitsnede uit de topografische kaart van 1910 (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 20 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

Figuur 21 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).

Figuur 22 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

In de omgeving van het plangebied zijn op de Centrale Archeologische Inventaris verschillende sites aangegeven in de omgeving van het plangebied. Ze dateren hoofdzakelijk uit de middeleeuwen en recentere periodes, maar ook een aantal oudere sites zijn gekend.

Ten noorden van het plangebied, aan de andere zijde van de Schelde, is de belangrijke site van Destelbergen Eenbeekeinde gekend (CAI Locatie 32055), waar bij diverse opgravingscampagnes in de tweede helft van de 20ste en eerste helft van de 21ste eeuw een uitgebreid urnengravelveld uit de late bronstijd-vroege ijzertijd is blootgelegd, alsook een Romeins gravelveld, Romeinse waterputten, een Romeinse weg en volmiddeleeuwse gebouwen. Ook zijn er diverse lithische losse vondsten gedaan, te dateren in de het meso- en het neolithicum. Uit de Schelde gebaggerde archeologische vondsten daterend vanaf de late bronstijd kunnen in verband gebracht worden met deze site. Ten noordoosten van het plangebied is een circulaire structuur van 22m diameter aangetroffen via luchtfotografie (CAI Locatie 154056, niet op figuur 25 aangeduid), vermoedelijk een grafheuvel. Er wordt verondersteld dat er in de omgeving nog andere heuvels aanwezig waren, maar dat deze door bebouwing verdwenen zijn.

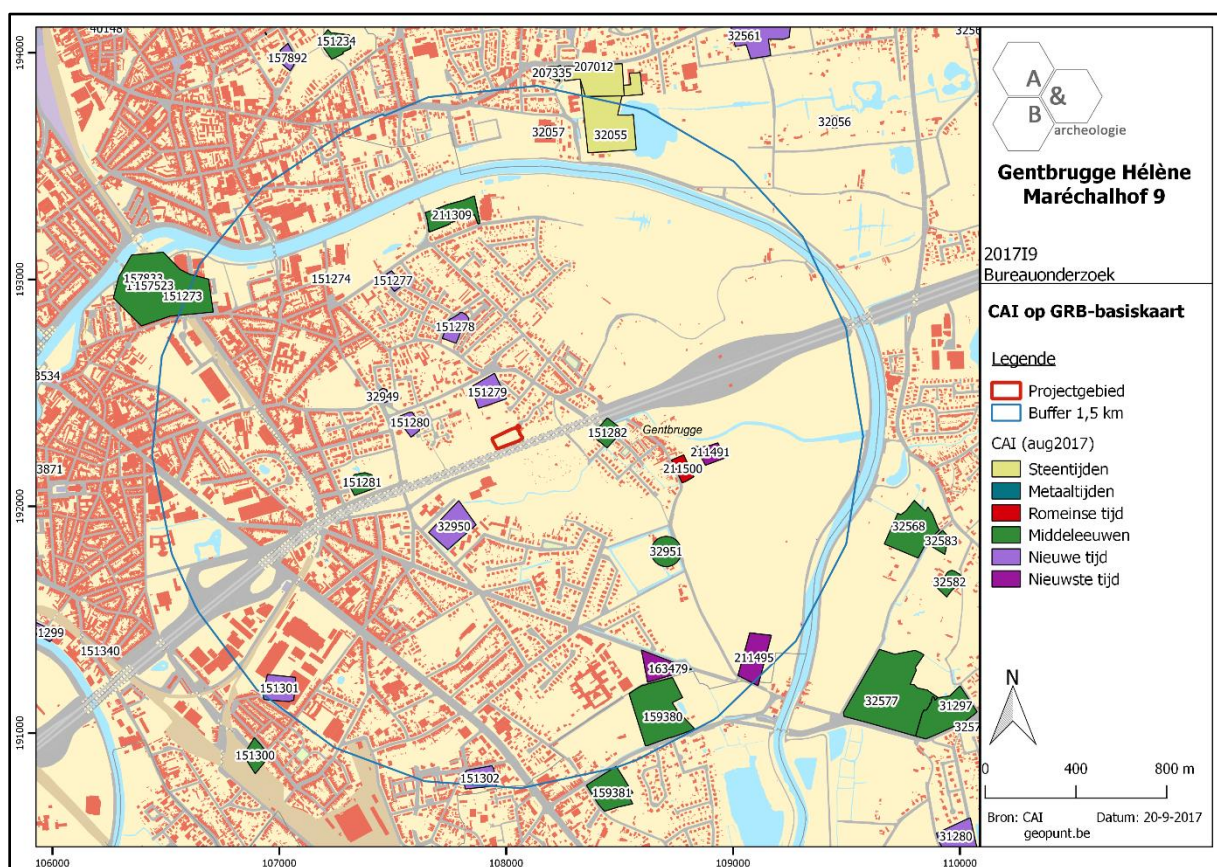
Mondelinge bronnen zouden getuigen over talrijke Gallo-Romeinse vondsten in het zogenaamde "Kamp" ter hoogte van de Voordries¹³, net ten noordwesten van het plangebied, maar concrete aanwijzingen hiervoor werden echter niet gevonden in de CAI. Wel werden een aantal brandrestengraven uit de midden-Romeinse periode aangetroffen bij een archeologische opgraving in 2013 in de Koningsdonkstraat (CAI Locatie 211500), ten oosten van het plangebied. Ten noorden van het plangebied werd op CAI Locatie 211309 bij een mechanische prospectie in 2015 eveneens een brandrestengraf uit de midden-Romeinse periode aangetroffen, alsook een vroegmiddeleeuwse grafstructuur met verbrand bot met een geplooid zwaard, een deel van een maalsteen in tefriet en een dolk of klein mes.

Ten noordwesten van het plangebied zijn de oude kerk van Gentbrugge (CAI Locatie 151274, 12de-13de eeuw, ten noorden van huidige kerk, onder het kerkhof) en het klooster van de Rijke Klaren (CAI Locatie 151273, eind 13de eeuw tot 1576) gekend. De kloosterlingen waren tussen 1234 en eind 13de eeuw mogelijk gevestigd op een site met walgracht ten zuidoosten van het plangebied (CAI Locatie 151282). Een gasthuis in het bezit van het klooster werd voor het eerst vermeld in 1366, maar is thans volledig verdwenen (CAI Locatie 151300). Bij een prospectieonderzoek in 2013 werden in de Gentbrugse Meersen enkele kuilen aangetroffen, mogelijk in functie van kleiwinning voor baksteenproductie (CAI Locatie 211491), alsook een gebouwplattegrond uit de late ijzertijd en kuilen met baksteenafval van een recente steen- en pannenbakkerij (CAI Locatie 211495). Zoals gezien bij het historisch overzicht bevinden er zich diverse kasteelsites nabij het plangebied, het betreft zowel sites die teruggaan op laatmiddeleeuwse sites met walgracht (CAI Locaties 151276 Kasteel Minnaert/Kasteel De Oude Kluis; 151281 Braemkasteel; 32951 Kasteel Coninxdonk; 159381; 159380 Kasteel Steevliet) als kasteeldomeinen die een recentere oorsprong kennen (CAI Locaties 151277; 32949 Kasteel Speltinckx; 151278 Hof de Guchteneëre; 151280; 151279 Kasteel Limnander/Kasteel

¹³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Gentbrugge* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121115> (geraadpleegd op 20 september 2017).

Bossu; 32950 Kasteel Vilain; 151301; 151302 Hof van Hembyse). Bij een proefsleuvenonderzoek in 2012 langsheen de Weverbosdreef werden enkele gracht- en greppelstructuren uit de 19de eeuw aangetroffen (CAI Locatie 163479).

Besluitend kan gesteld worden dat de regio rond het plangebied eerder rijk is aan archeologische sites. Er zijn vele aanwijzingen dat de omgeving van Gentbrugge, in de nabijheid van de Schelde, een grote aantrekkingskracht uitoefende tijdens de metaaltijden en de Romeinse periode, waarbij al meerdere begraafplaatsen uit die periodes zijn aangetroffen. Daarnaast was deze regio, gelegen buiten de Kuip van Gent maar toch in de directe nabijheid van de stad, een voorkeursplek voor diverse kasteelheren om zich te vestigen. Hun laatmiddeleeuwse sites met walgracht groeiden later uit tot echte kastelen, en in de nieuwe en nieuwste tijden werden nog diverse nieuwe kastelen opgericht nabij het plangebied.

Figuur 23 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van het bureauonderzoek kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- Het plangebied is gelegen in een omgeving die gekenmerkt wordt door een overvloedige aanwezigheid van kasteeldomeinen. Eind 18de eeuw was het perceel waarschijnlijk bebost. Het terrein zelf maakt sinds eind 19de eeuw deel uit van de tuin van kasteel Van de Velde, of het op dat moment nog bebost is, is onduidelijk. Zeker is dat er in 1971 (opnieuw) bomen op het terrein staan. Er lijken geen verstoringen te hebben plaatsgevonden op de site. Hoe het plangebied er uit zag voor 1777 kon niet achterhaald worden.
- De regio rond het plangebied is eerder rijk aan archeologische sites. Er zijn vele aanwijzingen dat de omgeving van Gentbrugge, in de nabijheid van de Schelde, een grote aantrekkingskracht uitoefende tijdens de metaaltijden en de Romeinse periode, waarbij al meerdere begraafplaatsen uit die periodes zijn aangetroffen. Daarnaast was deze regio, gelegen buiten de Kuip van Gent maar toch in de directe nabijheid van de stad, een voorkeursplek voor diverse kasteelheren om zich te vestigen. Hun laatmiddeleeuwse sites met walgracht groeiden later uit tot echte kastelen, en in de nieuwe en nieuwste tijden werden nog diverse nieuwe kastelen opgericht nabij het plangebied.
- Het plangebied is gelegen op de drogere zandgronden die vooral het westelijke deel van Gentbrugge kenmerken. Meer naar het oosten, in de Gentbrugse Meersen en nabij de Schelde, komen nattere zandleem- en kleigronden voor.
- Deze gegevens tonen aan dat het projectgebied een bepaalde archeologische verwachting heeft. Gezien de aanwezigheid van diverse archeologische indicatoren in de omgeving is de kans niet onbestaande dat er een archeologische site aanwezig is binnen de grenzen van het plangebied.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

Het terrein is momenteel bebost, zij het met een eerder open karakter. De werken beperken zich tot het noordelijke deel van het plangebied. Centraal op het noordelijke deel wordt een gebouw opgetrokken, dat volledig onderkelderde wordt. Ten noorden daarvan wordt een oppervlakkige verharding in grindgazon voorzien, die het geheel verbindt met het Hélène Maréchalhof. De uitgraving voor deze verharding zal 51cm diep gaan. Om de bouwwerken te realiseren, worden maximaal 6 bomen gerooid. De nutsleidingen worden voorzien binnen de footprint van het gebouw. Op de overige delen van het perceel vinden geen bodemverstoringen plaats, het bos wordt zo veel als mogelijk in zijn huidige staat behouden. Op het totale plangebied van bijna 7000m² groot worden er werken voorzien op een oppervlakte van 1385m²: 735m² voor het gebouw en 650m² voor de verharding.

Hoewel het plangebied een bepaalde archeologische verwachting kent en op basis van het bureauonderzoek de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet kan aangetoond worden,

wordt er geen verder vooronderzoek geadviseerd. De archeologische verwachting betreft voornamelijk landelijke bewoning of begraving uit het verleden, die het best kan geëvalueerd worden binnen een breed ruimtelijk kader aangezien dergelijke sites zich meestal over grotere gebieden uitstrekken. Er zou geopperd kunnen worden dat er nog enige verwachting is voor een laat 19de-eeuwse/begin 20ste-eeuwse inrichting van een landschapstuin horend bij een kasteel, maar de vraag kan gesteld worden wat de archeologische relevantie daarvan is. Er zijn nog meerdere van dergelijke tuinen bewaard op heden waardoor er weinig kennisvermeerdering kan bekomen worden bij archeologisch onderzoek, daarnaast zal de beworteling van de bomen op het plangebied gezorgd hebben voor een verstoring van oppervlakkige en moeilijk af te lezen en te interpreteren sporen van tuininrichting.

Na doorname van het dossier is Stadsarcheologie Gent eerder geneigd om een verder vooronderzoek te adviseren, bij voorkeur met proefsleuven. Ondanks de kleine oppervlakte waarop de werken plaatsvinden, zou dergelijk onderzoek volgens Stadsarcheologie Gent wel degelijk een meerwaarde kunnen hebben omdat kennis van bewaring van de bodem en eventueel archeologische sporen kan bijdragen aan het afwegen van archeologische maatregelen bij ontwikkelingen in de toekomst op aanpalende percelen. In de Gentse deelgemeentes verdwijnen met het bebouwen van de restruimtes (de inbreidingszones) de laatste kansen om via archeologisch onderzoek inzicht te krijgen in de geschiedenis van de menselijke aanwezigheid.¹⁴ Acke & Bracke bvba is echter van mening dat deze argumenten niet opwegen tegen de echt wel beperkte oppervlakte van de geplande werken. De archeologische verwachting van het plangebied is gekend, en het is niet onmogelijk dat er sporen uit de metaaltijden, de Romeinse periode of de middeleeuwen aanwezig zijn op het plangebied. Het louter aantreffen van deze sporen zou dus geen echte kenniswinst betekenen, omdat het binnen de lijn van de verwachtingen zou liggen mochten deze sporen aanwezig zijn. Echte kenniswinst kan pas bekomen worden indien men de aanwezige sporen in een ruimer kader kan plaatsen, en dat kader moet groter zijn dan 1385m² om relevant te zijn. Op zo'n beperkte oppervlakte kan men steeds maar een beperkt deel van een site aansnijden: een deel van een erf, een deel van een activiteitenzone, een deel van een begraafplaats, en het zal bovendien niet makkelijk zijn om de functie van een eventuele site te herkennen op zo'n beperkte ruimte. Daarnaast zullen diverse vragen naar bvb. begrenzing van de site, interne organisatie, evolutie, niet kunnen beantwoord worden.

De kleine oppervlakte van de geplande verstoringen in acht genomen lijkt een verder archeologisch vooronderzoek op deze site dus niet aan te raden. Als er een site aanwezig zou zijn, dan zou deze maar deels worden aangesneden en zou het onderzoek ervan meer vragen oproepen dan beantwoorden. De kosten-baten analyse zou in dit geval negatief uitdraaien. Om die reden wordt er, ondanks het eventuele archeologische potentieel, geen verder onderzoek geadviseerd.

3.3. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Het plangebied is gelegen in een omgeving die gekenmerkt wordt door een overvloedige aanwezigheid van kasteeldomeinen. Eind 18de eeuw was het perceel waarschijnlijk bebost. Het

¹⁴ Communicatie door Gunter Stoops, Stadsarcheologie Gent, dd. 26/09/2017.

terrein zelf maakt sinds eind 19de eeuw deel uit van de tuin van kasteel Van de Velde, of het op dat moment nog bebost is, is onduidelijk. Zeker is dat er in 1971 (opnieuw) bomen op het terrein staan. Er lijken geen verstoringen te hebben plaatsgevonden op de site. Hoe het plangebied er uit zag voor 1777 kon niet achterhaald worden. De regio is eerder rijk aan archeologische sites, voor het plangebied zelf is evenwel geen archeologische informatie beschikbaar.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Uit het historisch overzicht blijkt dat het plangebied eind 18de eeuw reeds bebost was, en dat de huidige bebossing al enkele decennia aanwezig is. Hieruit kan verondersteld worden dat er een dichte beworteling aanwezig is binnen het plangebied, die enige verstoring van de bovenste bodemlagen met zich zal hebben meegebracht.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Neen.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

Het terrein is momenteel bebost, zij het met een eerder open karakter. De werken beperken zich tot het noordelijke deel van het plangebied. Centraal op het noordelijke deel wordt een gebouw opgetrokken, dat volledig onderkelderd wordt. Ten noorden daarvan wordt een oppervlakkige verharding in grindgazon voorzien, die het geheel verbindt met het Hélène Maréchalhof. De uitgraving voor deze verharding zal 51cm diep gaan. Om de bouwwerken te realiseren, worden maximaal 6 bomen gerooid. De nutsleidingen worden voorzien binnen de footprint van het gebouw. Op de overige delen van het perceel vinden geen bodemverstoringen plaats, het bos wordt zo veel als mogelijk in zijn huidige staat behouden. Op het totale plangebied van bijna 7000m² groot worden er werken voorzien op een oppervlakte van 1385m²: 735m² voor het gebouw en 650m² voor de verharding.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet vastgesteld worden op basis van het bureauonderzoek.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Niet van toepassing.

4. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning te Gentbrugge Hélène Maréchalhof (prov. Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt en de bodemingreep 1000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein bevindt zich ten zuidoosten van de kern van Gentbrugge, net ten noorden van de E17. Het totale plangebied is 6821,21m² groot, het grenst in het oosten aan het Hélène Maréchalhof. Het plangebied bestaat uit enkele beboste percelen, zij het wel met een redelijk open karakter, waartussen een wandelpad van west naar oost loopt.

Het plangebied is gelegen in een omgeving die gekenmerkt wordt door een overvloedige aanwezigheid van kasteeldomeinen. Eind 18de eeuw was het perceel waarschijnlijk bebost. Het terrein zelf maakt sinds eind 19de eeuw deel uit van de tuin van kasteel Van de Velde, of het op dat moment nog bebost is, is onduidelijk. Zeker is dat er in 1971 (opnieuw) bomen op het terrein staan. Er lijken geen verstoringen te hebben plaatsgevonden op de site. Hoe het plangebied er uit zag voor 1777 kon niet achterhaald worden. De regio rond het plangebied is eerder rijk aan archeologische sites. Er zijn vele aanwijzingen dat de omgeving van Gentbrugge, in de nabijheid van de Schelde, een grote aantrekkingskracht uitoefende tijdens de metaaltijden en de Romeinse periode, waarbij al meerdere begraafplaatsen uit die periodes zijn aangetroffen. Daarnaast was deze regio, gelegen buiten de Kuip van Gent maar toch in de directe nabijheid van de stad, een voorkeursplek voor diverse kasteelheren om zich te vestigen. Hun laatmiddeleeuwse sites met walgracht groeiden later uit tot echte kastelen, en in de nieuwe en nieuwste tijden werden nog diverse nieuwe kastelen opgericht nabij het plangebied. Het plangebied is gelegen op de drogere zandgronden die vooral het westelijke deel van Gentbrugge kenmerken. Meer naar het oosten, in de Gentbrugse Meersen en nabij de Schelde, komen nattere zandleem- en kleigronden voor. Deze gegevens tonen aan dat het projectgebied een bepaalde archeologische verwachting heeft. Gezien de aanwezigheid van diverse archeologische indicatoren in de omgeving is de kans niet onbestaande dat er een archeologische site aanwezig is binnen de grenzen van het plangebied .

De werken beperken zich tot het noordelijke deel van het plangebied. Centraal op het noordelijke deel wordt een gebouw opgetrokken, dat volledig onderkelderd wordt. Ten noorden daarvan wordt een oppervlakkige verharding in grindgazon voorzien, die het geheel verbindt met het Hélène Maréchalhof. De uitgraving voor deze verharding zal 51cm diep gaan. Om de bouwwerken te realiseren, worden maximaal 6 bomen gerooid. De nutsleidingen worden voorzien binnen de footprint van het gebouw. Op de overige delen van het perceel vinden geen bodemverstoringen plaats, het bos wordt zo veel als mogelijk in zijn huidige staat behouden. Op het totale plangebied van bijna 7000m² groot worden er werken voorzien op een oppervlakte van 1385m²: 735m² voor het gebouw en 650m² voor de verharding.

Hoewel het plangebied een bepaalde archeologische verwachting kent en op basis van het bureauonderzoek de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet kan aangetoond worden,

wordt er geen verder vooronderzoek geadviseerd. De archeologische verwachting betreft voornamelijk landelijke bewoning of begraving uit het verleden, die het best kan geëvalueerd worden binnen een breed ruimtelijk kader aangezien dergelijke sites zich meestal over grotere gebieden uitstrekken. Er zou geopperd kunnen worden dat er nog enige verwachting is voor een laat 19de-eeuwse/begin 20ste-eeuwse inrichting van een landschapstuin horend bij een kasteel, maar de vraag kan gesteld worden wat de archeologische relevantie daarvan is. Er zijn nog meerdere van dergelijke tuinen bewaard op heden waardoor er weinig kennisvermeerdering kan bekomen worden bij archeologisch onderzoek, daarnaast zal de beworteling van de bomen op het plangebied gezorgd hebben voor een verstoring van oppervlakkige en moeilijk af te lezen en te interpreteren sporen van tuininrichting.

De kleine oppervlakte van de geplande verstoringen in acht genomen lijkt een verder archeologisch vooronderzoek op deze site dus niet aan te raden. Als er een site aanwezig zou zijn, dan zou deze maar deels worden aangesneden en zou het onderzoek ervan meer vragen oproepen dan beantwoorden. De kosten-baten analyse zou in dit geval negatief uitdraaien. Om die reden wordt er, ondanks het eventuele archeologische potentieel, geen verder onderzoek geadviseerd.

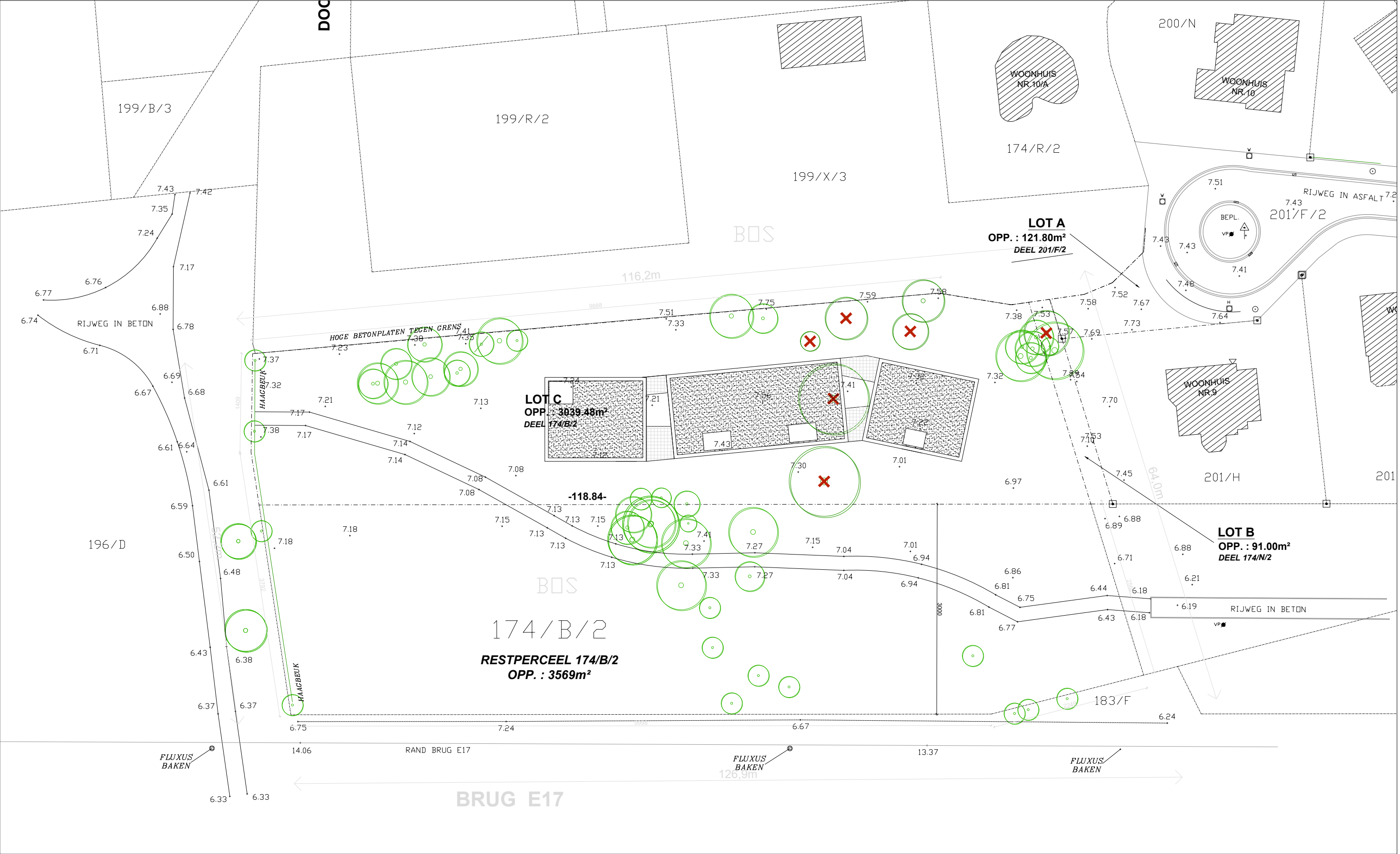
5. Bibliografie

- <https://inventaris.onroenderfgoed.be>
- <https://cai.onroenderfgoed.be/>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>
- <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>
- <http://www.ngi.be/topomapviewer/>
- <http://uurl.kbr.be/1038435>

6. Bijlages

- Figurenlijst

Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be).....	7
Figuur 2 Overzicht van de geplande bouwwerken (bron: initiatiefnemer).....	8
Figuur 3 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).	9
Figuur 4 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). 10	
Figuur 5 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). De centrale lijn duidt de grens aan tussen het deel dat bebouwd wordt (ten noorden van de lijn) en het deel waar geen werken gebeuren.....	10
Figuur 6 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be)...	11
Figuur 7 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).....	12
Figuur 8 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, meer in detail en met aanduiding van 2 hoogteprofielen (bron: geopunt.be).	12
Figuur 9 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).	13
Figuur 10 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).....	14
Figuur 11 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).....	15
Figuur 12 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).....	15
Figuur 13 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	16
Figuur 14 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).....	19
Figuur 15 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).	19
Figuur 16 Uitsnede uit de kaart van Popp met aanduiding van het plangebied (bron: http://uurl.kbr.be/1038435).	20
Figuur 17 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).....	20
Figuur 18 Uitsnede uit de topografische kaart van 1883 (bron: cartesius.be en NGI).	21
Figuur 19 Uitsnede uit de topografische kaart van 1910 (bron: cartesius.be en NGI).	21
Figuur 20 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).....	22
Figuur 21 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).	22
Figuur 22 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).	23
Figuur 23 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).	25
Bijlage: Bouwplannen (bron: initiatiefnemer)	

Ir. architecten
DHOOGHE MEGANCK bvba
Francisco Ferrerlaan 55, B - 9000 GENT
t: 09 279 67 27 e: info@dhooghemeganck.be

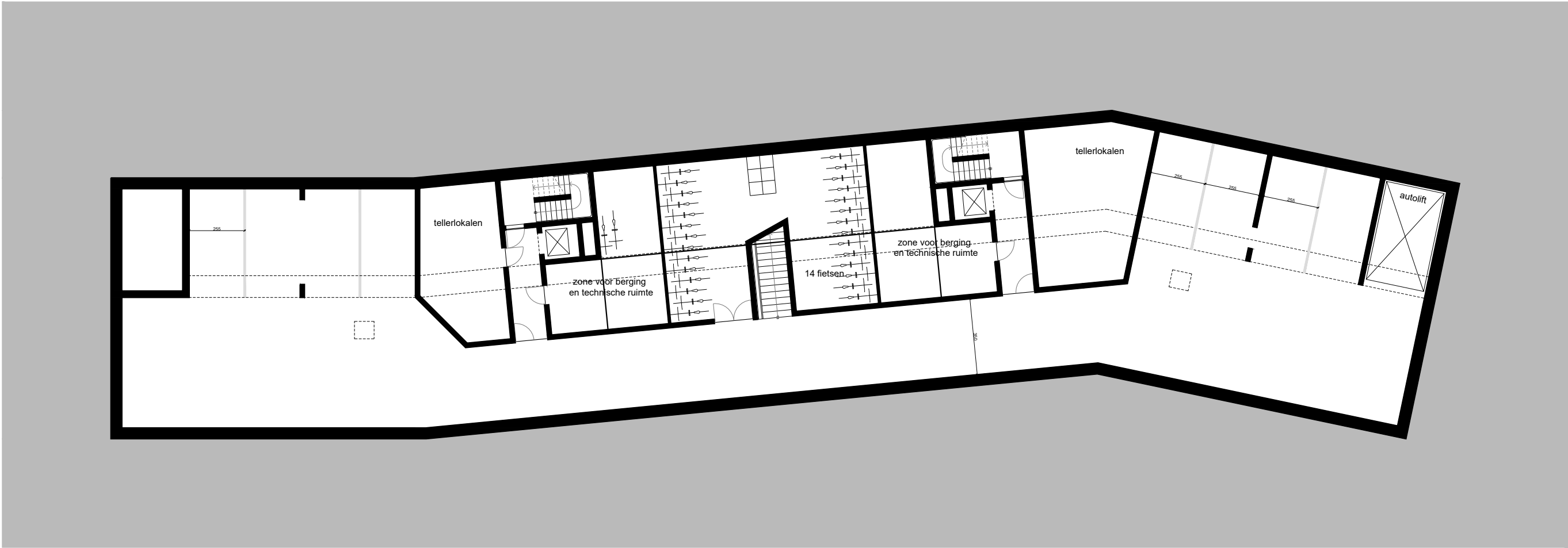
ProBoMa Construct bvba
VOLUMESTUDIE
Hélène Maréchalhof, B - 9040 GENTBRUGGE
t: 055 45 64 34 e: gdeblock@proboma.be

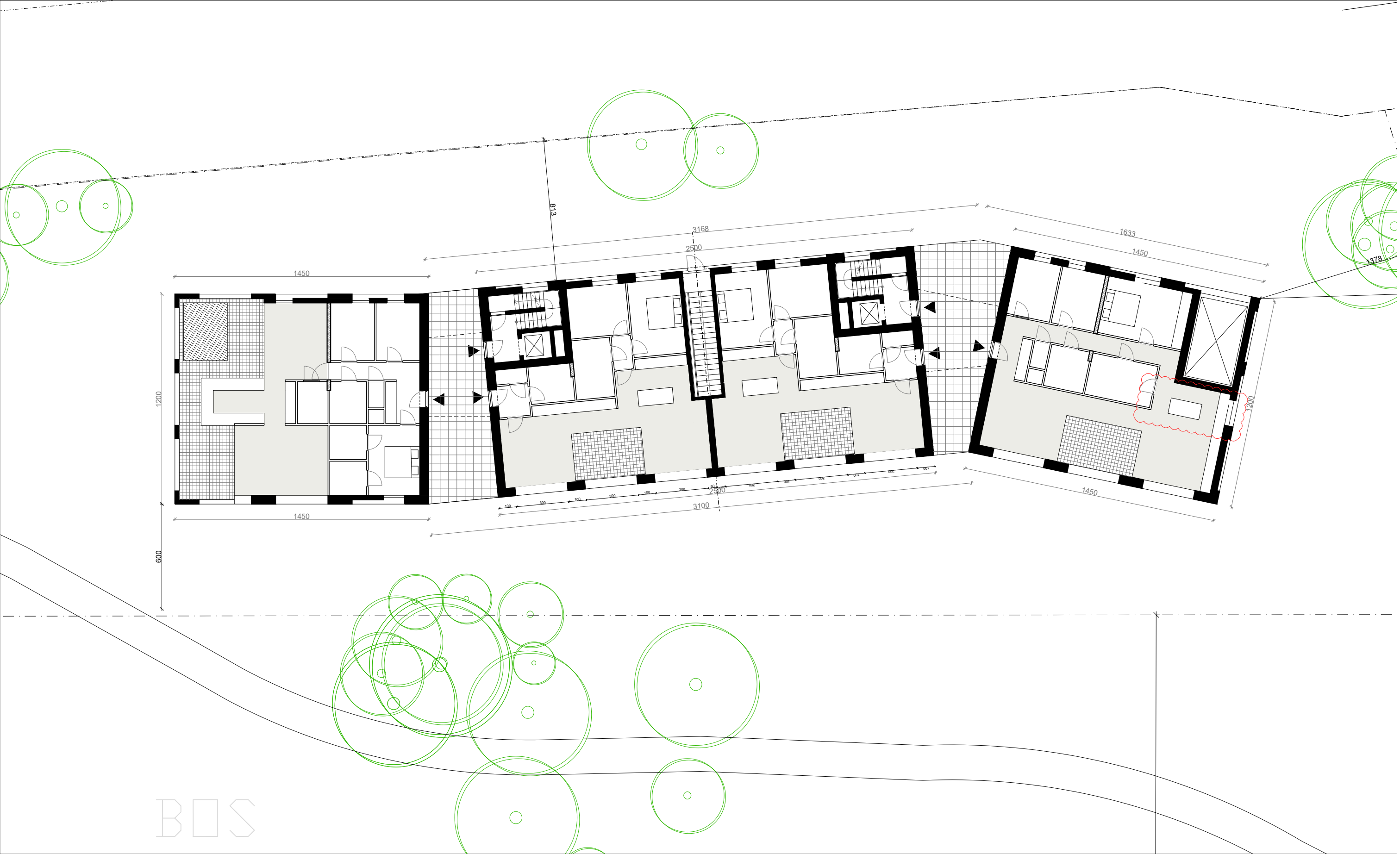
Inhoud
INPLANTINGSPLAN NIEUW

datum: 14/08/2017

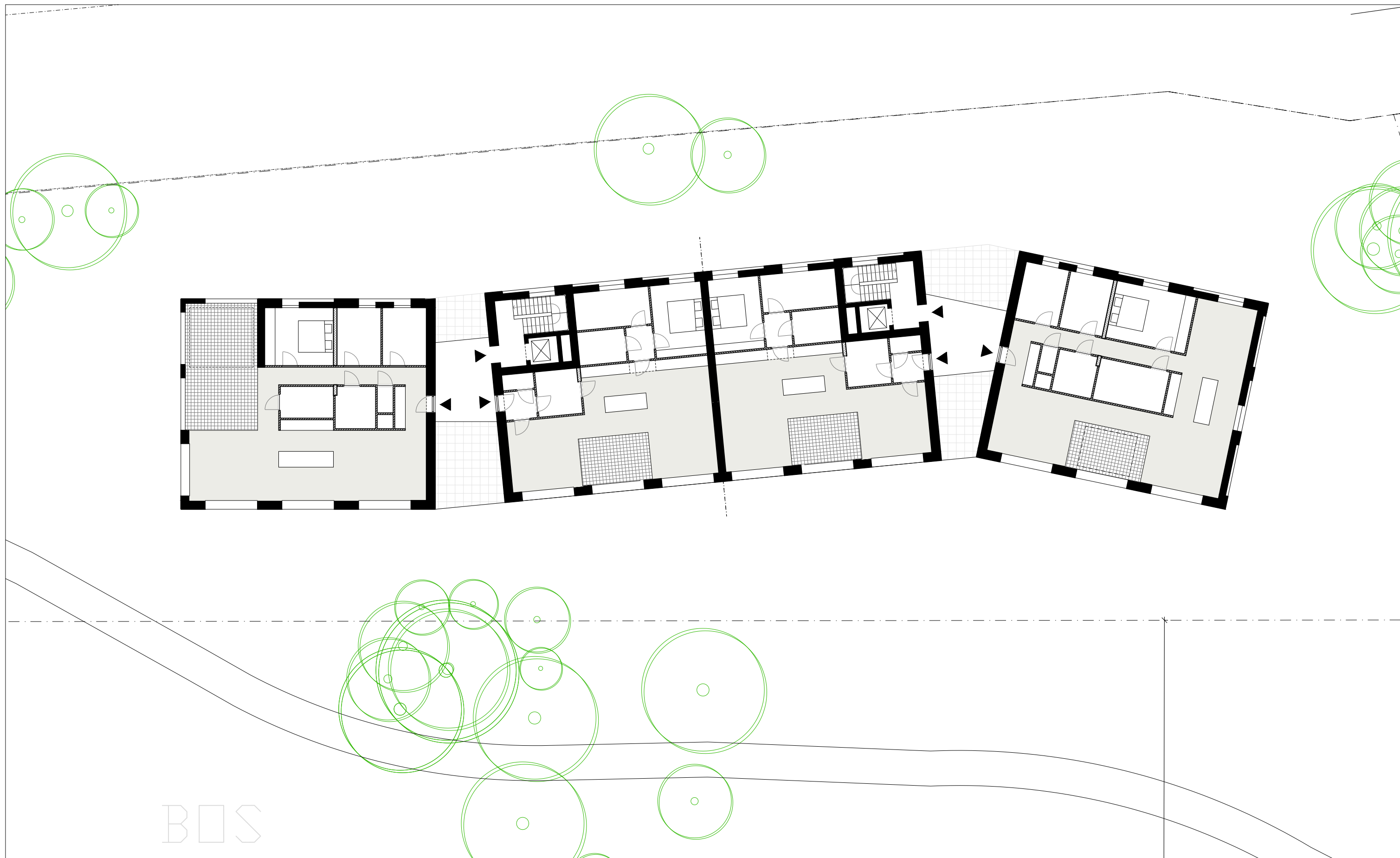
schaal: 1/500

detailnummer: /

Ir. architecten DHOOGHE MEGANCK bvba Francisco Ferrerlaan 55, B - 9000 GENT t: 09 279 67 27 e: info@dhooghemeganck.be	ProBoMa Construct bvba VOLUMESTUDIE Hélène Maréchalhof, B - 9040 GENTBRUGGE t: 055 45 64 34 e: gdeblock@proboma.be	Inhoud GGW - GELIJLVLOERS	datum: 14/08/2017 schaal: 1/200 detailnummer: /
---	--	--------------------------------------	--

Ir. architecten
DHOOGHE MEGANCK bvba
Francisco Ferrerlaan 55, B - 9000 GENT
t: 09 279 67 27 e: info@dhooghemeganck.be

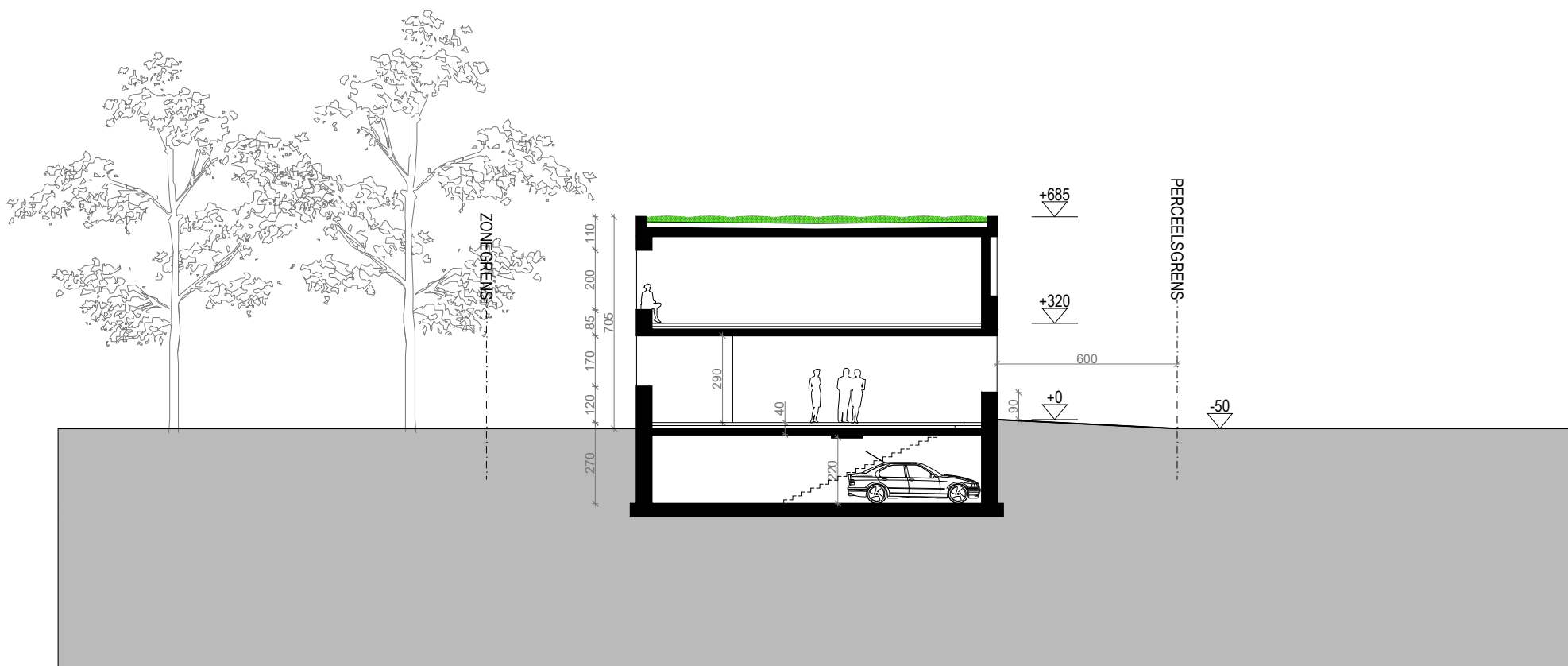
ProBoMa Construct bvba
VOLUMESTUDIE
Hélène Maréchalhof, B - 9040 GENTBRUGGE
t: 055 45 64 34 e: gdeblock@proboma.be

Inhoud
GGW - VERDIEPING

datum: 14/08/2017

schaal: 1/200

detailnummer: /

Ir. architecten
DHOOGHE MEGANCK bvba
 Francisco Ferrerlaan 55, B - 9000 GENT
 t: 09 279 67 27 e: info@dhooghemeganck.be

ProBoMa Construct bvba
VOLUMESTUDIE
 Hélène Maréchalhof, B - 9040 GENTBRUGGE
 t: 055 45 64 34 e: gdeblock@proboma.be

Inhoud
 Principe snede

datum: 14/08/2017

schaal: 1/200

detailnummer: /